

BELARUS JOURNALISTER I EXIL

Belarus är ett av de farligaste länderna i Europa för oberoende journalister. Sedan det riggade presidentvalet 2020 är journalistkåren en måltavla för regimen och minst 300 journalister har tvingats i exil. Nu kämpar de för att bevaka sitt hemland på distans.

– Jag hade bara en liten ryggsäck med mig när jag kom till Warszawa. Jag tog inte ens med mig min dator, min kamera eller mina hårddiskar för det var en symbol för att jag skulle återvända, säger journalisten Tanya Kapitonova.

Vilka blir konsekvenserna när journalister tvingas lämna landet och – i värsta fall – yrket?

Reportrar utan gränser Sveriges rapport har tagits fram i samarbete med det oberoende journalistförbundet Belarusian association of journalists (BAJ).

Rapporten beskriver situationen för de exiljournalister som fortsätter kämpa för att rösterna från och om Belarus inte ska tystna.

FÖRORD

Medan bomberna faller över Ukraina och journalister skjuts, kidnappas, torteras och flyr pågår det brutala förtrycket av journalister i grannländerna Ryssland och Belarus – tillsammans med Turkiet två av Europas absolut farligaste länder att vara journalist i.

Reportrar utan gränser har snabbt kunnat mobilisera till stöd för våra ukrainska kollegor. Vi har med hjälp av gåvor från medlemmar, allmänhet och stora givare köpt in skyddsutrustning, första hjälpen-kit och satellittelefoner, öppnat ett presscenter i staden Lviv och upprättat kontakter för att kunna bistå journalister som tvingas fly.

Stödet till utsatta journalister i Belarus och Ryssland har inte alls varit lika stort. När de första rapporterna om ökande övergrepp på pressfrihet och attacker mot journalister i Belarus kom in under våren 2020, inför valet samma år, var det få som reagerade.

Reportrar utan gränser kunde tack vare vår partnerorganisation Belarus Association of Journalists snabbt vara på tårna, sprida information och fördöma situationen i landet. När det så kallade valet var ett faktum och attackerna mot fria och oberoende medier sattes i system gick vi ut på gatorna. Under perioden 2020 till 2021 har fler än 600 journalister gripits och tillsammans spenderat mer än 10 000 dagar i fängelse. I augusti 2021 publicerade Reportrar utan gränser och Världsorganisationen mot tortyr en rapport om hur journalister utsattes för tortyr och våld. Från augusti 2020 till oktober 2021 såg sig 300 journalister tvingade att fly sitt hemland. Den här rapporten, som påbörjades innan kriget i Ukraina bröt ut, handlar om dem och visar på flera av de utmaningar som nu även de journalister som flyr Ukraina och Ryssland står inför.

Sverige och andra EU-länder bör skapa strukturer för att kunna ta emot journalister, inte bara från Belarus utan även från Ukraina och Ryssland och ge dem förutsättningar att fortsätta rapportera om sina hemländer även i exil. Annars tystnar den oberoende journalistiken i östra Europa och pressfriheten släcks ner helt.

Erik Halkjaer, ordförande Reportrar utan gränser Sverige.

Här följer ett försök att gestalta hur situationen ser ut för de oberoende journalister och mediarepresentanter som har lämnat Belarus.

Till grund för rapporten ligger djupintervjuer med 12 exiljournalister från Belarus. En av dem är av säkerhetsskäl anonymiserad. Av samma anledning har vi även utelämnat information om vilka medier som vissa av journalisterna arbetar för. Till grund för rapporten ligger även statistik från det oberoende journalistförbundet Belarusian Association of Journalists som upplöstes av belarusiska myndigheter i augusti 2021.

300 oberoende journalister och mediarepresentanter tvingades lämna landet från och med augusti 2020 till oktober 2021, enligt BAJ. Samtidigt finns ett mörkertal då många journalister har gått under jord eller inte har en fast punkt. På grund av kriget i Ukraina, som bröt ut efter att arbetet med den här rapporten påbörjades, har flera av de journalister som sökt en tillflyktsort där tvingats fly en andra gång.

300

Så många oberoende journalister tvingades lämna Belarus från augusti 2020 till och med oktober 2021.

ETT SVÅRBEVAKAT LAND

Innan valet var det bara svårt. Vi kände pressen men att jobba som journalist var ändå något du kunde göra. Efter valet blev det som ett krig. När jag gick hemifrån på morgonen visste jag inte om jag skulle få se min dotter och min man igen.

Maria Gritz, reporter vid Belsat TV, nu i exil Polen.

Den 9 augusti 2020 tillkännages resultatet från det riggade presidentvalet i Belarus. Den sittande presidenten Aleksandr Lukasjenko vinner med över 80 procent av rösterna.

Både innan men framför allt efter valet utbryter massiva protester och tusentals och åter tusentals människor sluter upp i flera städer, bland annat i huvudstaden Minsk.

President Lukasjenko slår tillbaka. Hårt. Med både vattenkanoner, tårgas och gummikulor.

Allmänintresset är stort och mediebevakningen massiv, men för många av de oberoende journalister som bevakar demonstrationerna blir den blå pressvästen, som tidigare gett ett visst mått av skydd, istället det motsatta.

Journalisterna blir nu en måltavla för landets säkerhetsstyrkor.

Enligt statistik från Belarusian Association of journalists (BAJ) registrerades över 130 allvarliga kränkningar mot journalister mellan den åttonde maj, då valkampanjen startade, till den 11 augusti, 48 timmar efter valet.

Fakta Belarus

Officiellt namn

Respublika Belarus/Republiken Belarus

Statsskick

republik, enhetsstat

Statschef

president Aleksandr Lukasjenko (1994 –)

Regeringschef

premiärminister Roman Golovtjenko (2020 –)

Antal invånare

9 398 861 (2020)

Huvudstad med antal invånare

Minsk 2 028 000 (FN-uppskattning 2020)

Källa: UI/Landguiden

Den tionde augusti 2020 är Natallia Lubneuskaja, reporter vid den oberoende belarusiska tidningen Nasha Niva, på plats i Minsk för att rapportera om protesterna.

– Allt var fridfullt och människor samlades med plakat och banderoller. Vi var runt tio journalister där och de flesta av oss hade blå pressvästar. Plötsligt kommer ett tjugotal män från säkerhetspolisen rusande från andra sidan gatan, säger Natallia Lubneuskaja.

Demonstranterna börjar springa och Natallia ser hur folkmassan beskjuts av säkerhetsstyrkorna. Snart bedömer Natallia och hennes kollegor att det är för riskfyllt att stanna kvar.

– När vi börjar ta oss därifrån känner jag att något träffar mitt ben. Jag tittar ner och ser ett sår. Jag har blivit skjuten med en gummikula. Jag får hjälp av mina kollegor att ta mig därifrån, in i en bil som kör mig till sjukhuset.

På sjukhuset blir Natallia Lubneuskaja kvar i en månad. Och skottet var ingen olycka, säger hon.

– Det finns en inspelad film som visar att skottet definitivt var riktat mot mig. Det var avsiktligt.

Detta är en av många riktade attacker mot Belarus oberoende journalistkår som det belarusiska journalistförbundet Belarusian Association of Journalists (BAJ) har registrerat.

480

Så många gripanden av journalister registrerades i Belarus under 2020.

Källa: BAJ

FÄNGSLADE JOURNALISTER

”På Stalins tid brukade man säga något i stil med: ”Vi behöver bara ta fast killen, åtalspunkten hittar vi sen”. Kanske är det samma sak i Belarus nu. Först griper de dig och sen letar de upp en åtalspunkt. Det är inga problem för dem.”

Alexander Yaroshevich, grävande journalist i exil i Vilnius, Litauen.

Belarus är det farligaste landet i Europa för oberoende journalister i dag och sedan 2020 har landet rasat i Reportrar utan gränsers pressfrihetsindex till plats 158 av 180. Regimkritiska journalister och bloggare utsätts för hot, våld och grips. Internet har kringkurits och ledande nyhetssajter blockeras. Tillgången till information är kraftigt begränsad.

Det har med andra ord aldrig varit lätt att arbeta som oberoende journalist i Belarus. Men i samband med valet 2020 har det blivit nästintill omöjligt. Enligt en rapport från Reportrar utan gränser och Världsförbundet mot tortyr utsätts landets mediekår för ett systematiskt förtryck där censur, böter, hot, indragna pressackrediteringar, råder mot både redaktioner och enskilda journalisters hem, beslag av utrustning, gripanden, utomrättsliga rättegångar och till och med tortyr har blivit en del av vardagen.

Efter att inledningsvis kvarhålla gripna journalister under kortare perioder började myndigheterna under hösten 2020 dela ut längre fängelsestraff. De första offren för den nya policyn var journalisterna Daria Chultsova och Katsiaryna Andreyeva vid den oberoende tv-kanalen Belsat TV. De dömdes till två års fängelse för att ha livesänt vid demonstrationer.

Den stegrande repressionen har möjliggjorts bland annat med hjälp av lagförändringar som begränsar journalisters möjlighet att göra sitt jobb. Bland annat i den så kallade massmedia-lagen som till exempel gör det förbjudet att utan tillstånd streama från icke-auktoriserade sammankomster och i lagen mot extremism som gör det förbjudet att publicera eller distribuera material som bedöms som extremistiskt. Definitionerna av ”extremistiska aktiviteter” och ”extremistiskt material” är vaga och därför godtyckliga. Oberoende medier kan alltså stämplas som extremistiska grupperingar vilket gör att publicister och journalister kan dömas till upp till tolv års fängelse.

Men det inte bara riskabelt att arbeta som oberoende journalist i Belarus, det är också farligt att ta del av deras rapportering. Den som till exempel följer ett extremist-stämplat mediums Telegram- eller Youtube-kanal riskerar fängelse.

– Vilket nyhetsmedium som helst kan få den här stämpeln och myndigheterna behöver inte ens ha något domstolsbeslut. Polis och säkerhetspolis kan göra det här helt själva och de säger inte alltid vad som ligger till grund för det. Att som medium vara extremist-stämplat betyder att alla som på något vis aktivt medverkar eller bidrar till det räknas som kriminella, säger en journalist som av säkerhetsskäl vill vara anonym.

Enligt Belarusian association of journalists (BAJ) sitter 26 journalister och medierepresentanter fängslade i Belarus (mars 2022). Flera av de som tidigare gripits vittnar om svåra förhållanden, såsom överfulla celler och psykisk och fysisk misshandel.

En tidig morgon den 12 maj 2021 bevakar fotografen och journalisten Tanya Kapitonova en manifestation i centrala Minsk. En grupp kvinnor i symboliskt vita kläder och med vita blommor i händerna har samlats på torget Kamaroŭski Market där 200 kvinnor, drygt ett år tidigare, slöt upp i en manifestation mot regimens våld.

– Protesterna hade pågått i nio månader, lika lång tid som det tar för en kvinna att gå igenom en graviditet och föda ett barn. Det var ett sånt där symboliskt datum, säger Tanya Kapitonova.

26

Så många journalister sitter fängslade i Belarus.

Källa: BAJ

Tanya Kapitonova bevakar händelsen och tar flera fotografier av manifestationen. Sedan återvänder hon hem för att skriva sitt reportage. Nästa dag bultar det på dörren.

– Där stod fem män. De var civilklädda och sade inte vad de hette eller vilka de var. De bara tog fast mig och tog mig till polisstationen, säger Tanya Kapitonova.

På polisstationen får Tanya Kapitonova först sitta ensam i ett kallt, tomt rum. Sedan kommer förhørsledarna och hämtar henne.

– Under två, tre timmar förhörde tre män mig. De frågade ut mig om kvinnorna på demonstrationen, om vilka de var och om jag kände dem, men när de förstod att jag inte gjorde det började de istället fråga om kontaktuppgifter till mina redaktörer. Jag berättade ingenting och efter tre timmar sade de: Okej, gör er av med henne. Nästa dag var det en rättegång på Skype.

Ett vittne, som under rättegången sitter i samma rum som Tanya, påstår att han har sett henne delta i demonstrationen och att hon då hade vita kläder och blommor som de andra demonstranterna. Tanya döms mot sitt nekande till tio dagars fängelse för att ha deltagit i demonstrationen.

– Vi var 16 personer i en cell som var avsedd för två. Det fanns inga madrasser, inga hygienprodukter, de ville inte ge oss de saker som våra släktingar hade med sig till oss. Så i tio dagar levde jag ett väldigt asketiskt liv.

*Jag hade bara med mig en liten ryggsäck när jag kom hit. Jag hade inte ens med mig min dator, min kamera eller mina hårddiskar. Att jag lämnade kvar dem i Belarus var som en symbol för att jag skulle återvända. Jag ska återvända.
Journalisten och fotografen Tanya Kapitonova lever i exil i Warszawa, Polen.*

Det är inte många oberoende journalister som fortfarande är yrkesverksamma i Belarus, men de finns. Exakt hur många är svårt att veta eftersom flera har gått under jord och arbetar anonymt. Vissa kan fortsätta jobba öppet men rapporterar inte längre om ämnen som kan provocera regimen eller kritiserar makten.

– All kritik kan räknas som extremism, till och med en liten chatt på nätet, och det skapar stora problem för de journalister som vill göra sina röster hörda. De journalister som arbetar inifrån Belarus är under konstant press. Det händer att de undviker att rapportera från vissa evenemang där de riskerar att bli gripna. Så tyvärr är rösterna inifrån landet få men långt ifrån alla är tysta, säger en journalist som vill vara anonym.

De journalister som fortfarande befinner sig i landet tvingas utstå räder, godtyckliga gripanden, hot och våld från säkerhetspolis. De lever också med en konstant oro för att de eller deras nära och kära ska utsättas för repressalier på grund av deras rapportering. Många av Belarus journalister ser därför ingen annan utväg än att lämna landet.

Den där dagen sökte polisen upp i stort sett alla mina kollegor i olika städer runt om i Belarus. Jag förstod att det handlade om timmar, kanske mindre än så innan de skulle komma till mig. Plötsligt blev det så tydligt att det inte var en hemsk saga. Det var på riktigt. Jag tog lite kläder, min dotters pass och mitt eget och vi lämnade landet. Vi reste i två dagar i sträck. Det var en oerhört tuff resa.

Journalisten Maria Gritz arbetar för extremistklassade Belsat TV. Hon levde i exil i Ukraina men på grund av kriget har hon tvingats fly igen, denna gång till Polen.

LIVET I EXIL – UTMANINGAR OCH MÖJLIGHETER

Hur ser situationen ut för de oberoende journalister som har lämnat Belarus och sökt sig en tillflyktsort i andra länder? Var finns de? Vilka är utmaningarna, och hur påverkas journalistiken av den geografiska distansen?

De flesta av de 300 journalister som har lämnat Belarus har bosatt sig i länder som angränsar till hemlandet. Merparten befinner sig i Polen, Ukraina och Litauen – länder som angränsar till Belarus. Samtidigt har kriget i Ukraina lett till att många journalister som bosatt sig där har tvingats fly igen.

POLEN 38,4% (56 JOURNALISTER)

UKRAINA 22,6% (33)

LITAUEN 15,8% (23)

GEORGIEN 13% (19)

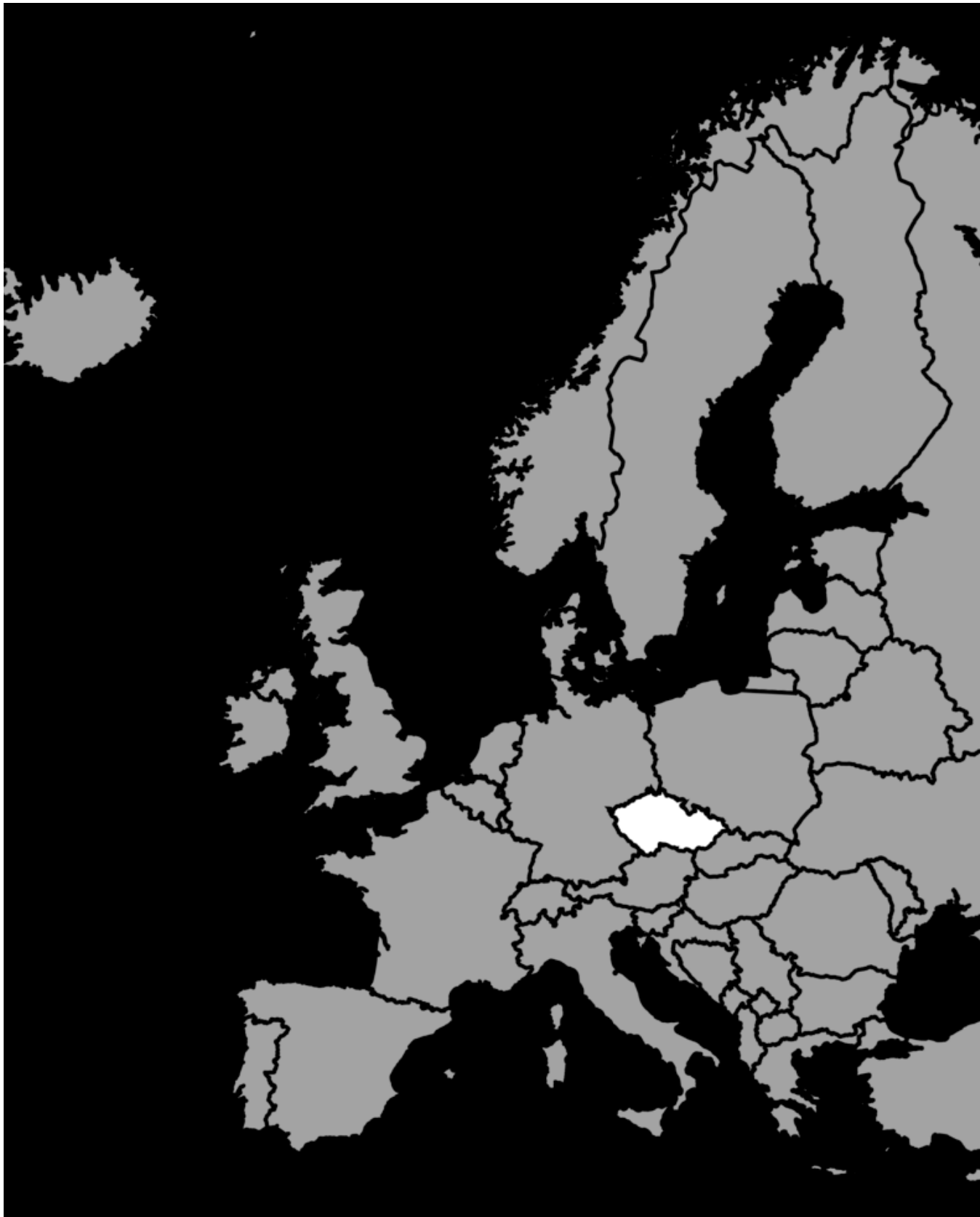
LETTLAND 0,7 (1)

TJECKIEN 0,7 (1)

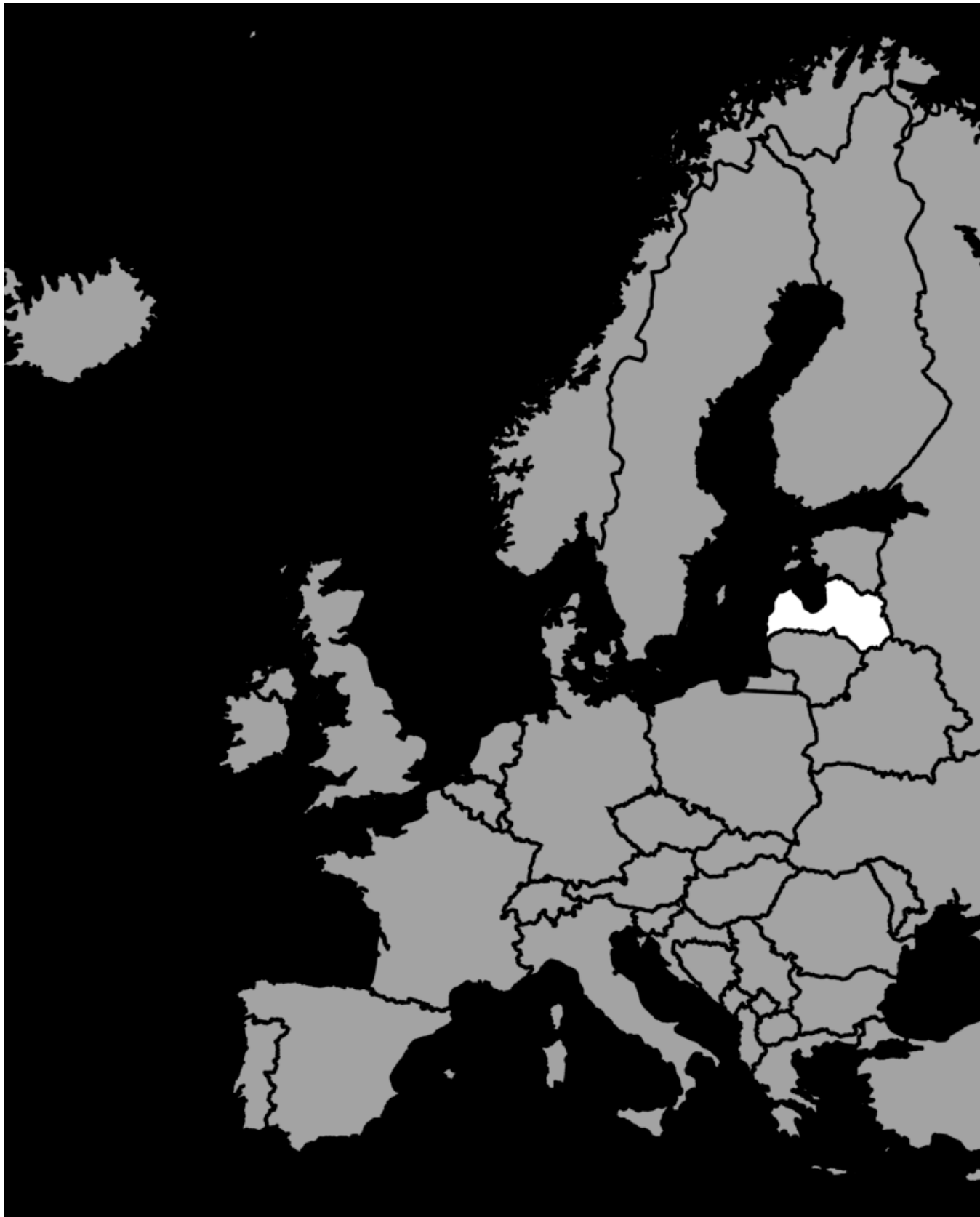
ÖVRIGA LÄNDER 8,9% (13)

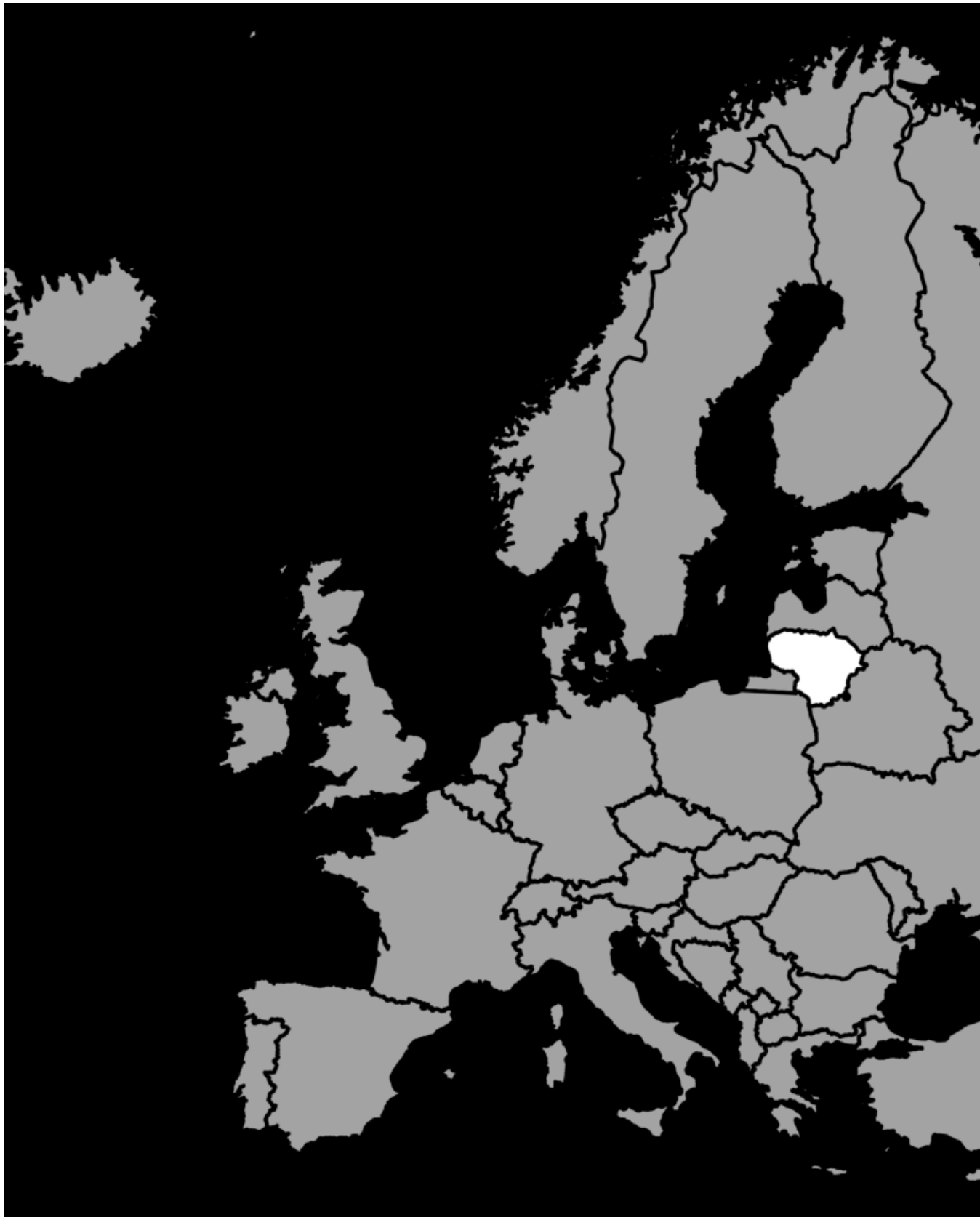

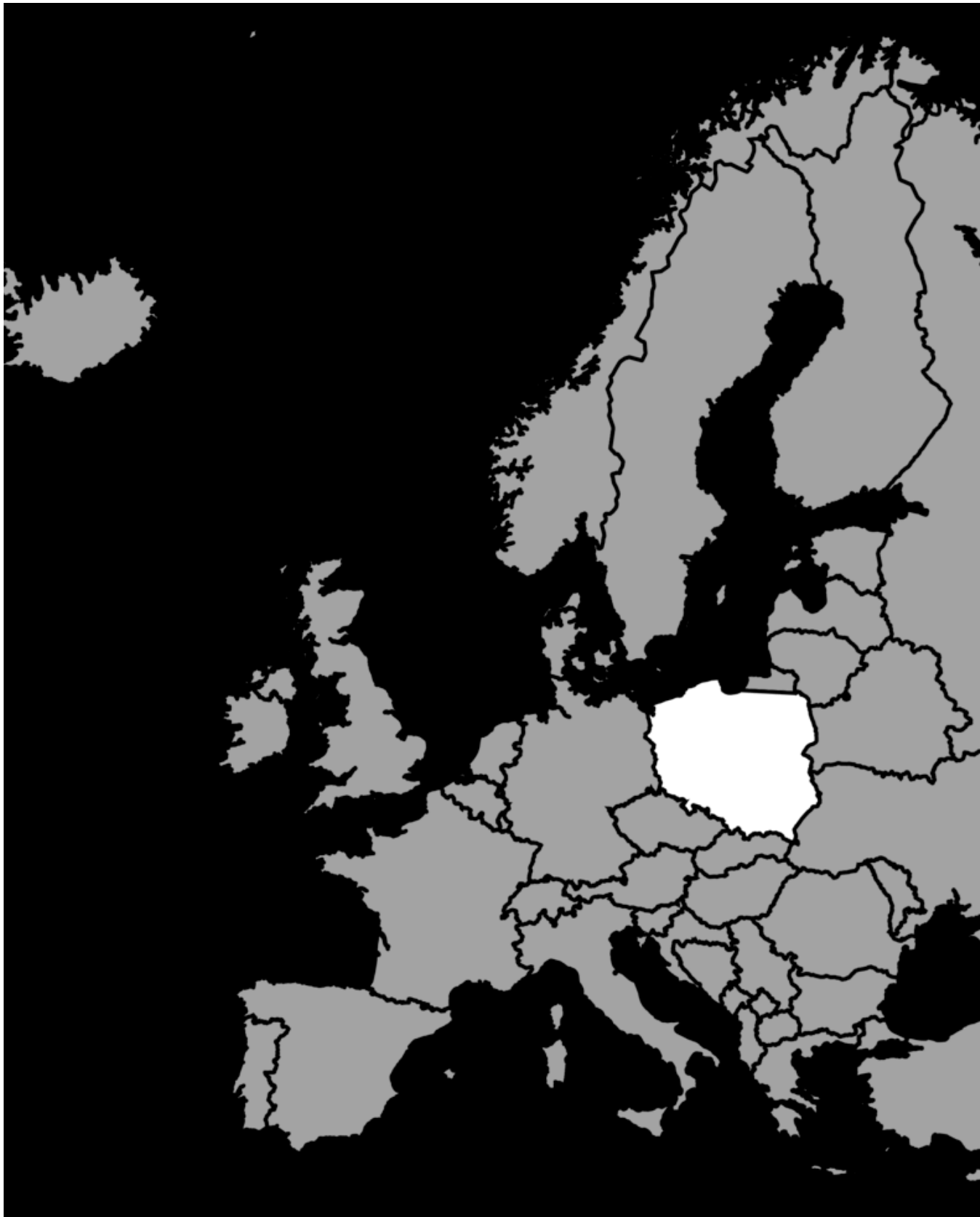

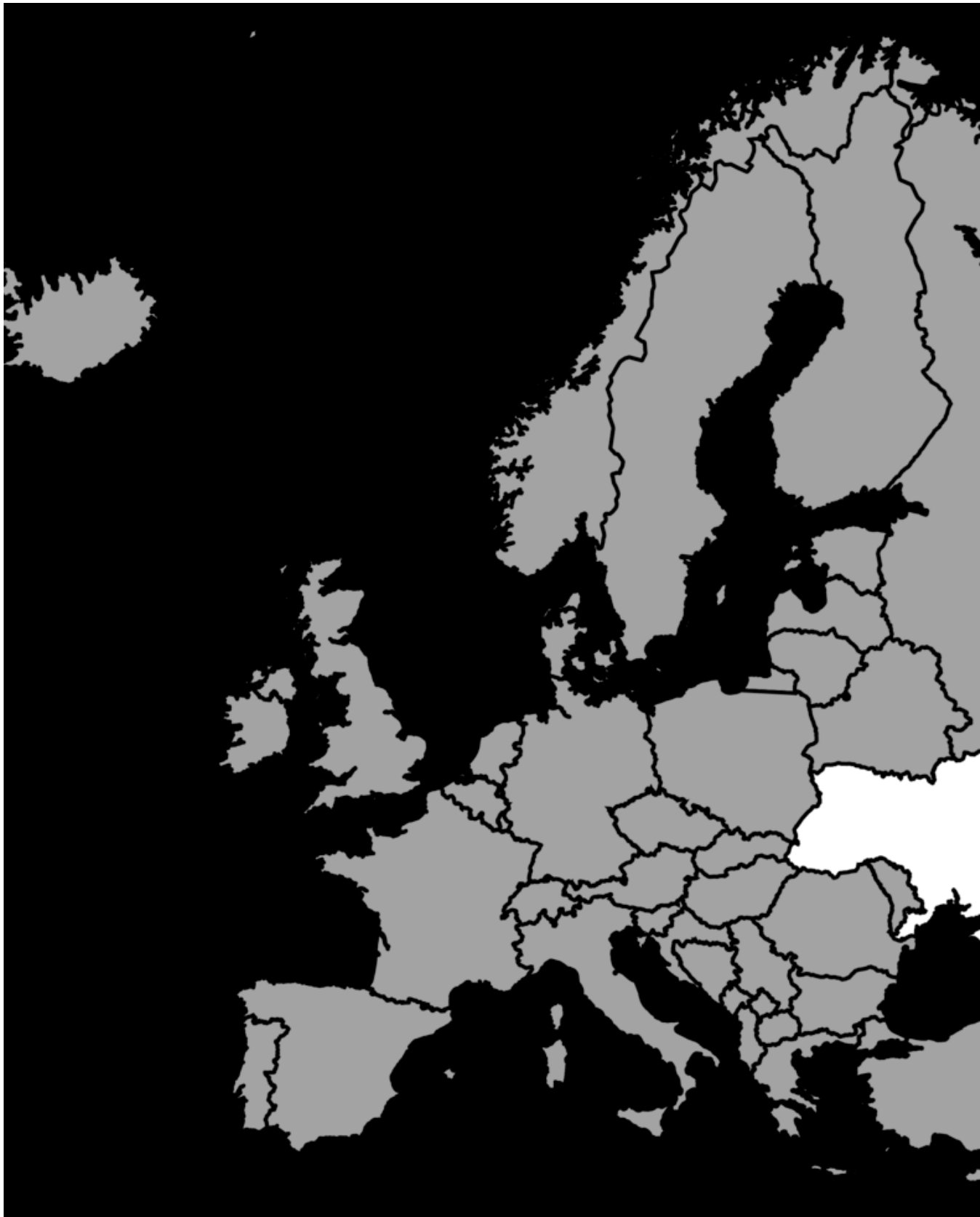

Och livet i exil är långt ifrån problemfritt, det visar en enkätundersökning som Belarusian Association of journalists (BAJ) gjorde i oktober 2021 bland de drygt 290 av sina medlemmar som har tvingats gå i exil.

UTMANINGARNA

- Legalization in the country of residence 52.1% (73 svar)
- Searching for housing 26.4% (37 svar)
- Finding premises for work 10% (14 svar)
- Job search 39.3% (55 svar)
- Finding opportunities for medical care and rehabilitation 37.9% (53 svar)
- Seeking psychological help 20.7% (29 svar)
- Search for family relocation opportunities 17.9% (25 svar)
- Search for a circle of colleagues and like-minded people 35.7% (50 svar)
- Improvement of the language level in the host country 53.6% (75 svar)
- Search for educational institutions for children 11.4% (16 svar)

Källa: Belarusian Association of Journalists.

Jag arbetade som fotograf i tjugo år. I Belarus hade jag ett namn, jag var känd. Även om jag blev av med jobbet på redaktionen där jag jobbade skulle jag snabbt fått jobb någon annanstans. Utomlands är det en omöjlig situation och en omöjlig uppgift att hitta jobb för konkurrensen är så stor.

Vadim Zamirovski tvingades ge upp jobbet som fotograf i samband med flykten.

FÖRSÖRJNING

En av de största utmaningarna för exiljournalisterna är att försörja sig i det nya landet, det visar enkätundersökningen från Belarusian Association of Journalists. 39 procent av de svarande listade jobbsökande som en stor utmaning. Likaså bristen på stabil inkomst.

Ofta är det inte bara sig själva som journalisterna ska försörja utan även familjen i exillandet eller i Belarus. Levnadskostnaderna ökar eftersom journalisterna måste starta om från noll.

– Här hyr folk ut sina lägenheter omöblerade, så du måste köpa allt nytt och det är väldigt dyrt. Den första natten i vår nya lägenhet hade min dotter och jag ingenting att lägga över oss när vi skulle sova. Bara min dotters lilla barnfilt. Jag grät hela natten för att jag kände mig som världens sämsta mamma för att det här var mitt val. Att försätta oss i den här situationen, säger Maria Gritz som först levde i exil i Ukraina men som tvingades fly igen när kriget bröt ut. Nu bor hon i Warszawa i Polen.

Den svåra ekonomiska situationen gör att journalister till en början kan vara beroende av ekonomiskt bidrag, inte minst för att finansiera nya projekt. Men även om det finns stöd att få är det inte alla som vet hur de ska gå tillväga aför att ansöka om dem.

– De flesta är vana vid att arbeta på en nyhetsredaktion och att ha en redaktör. Att starta ett projekt på egen hand inte alltid lätt. Även om du kan ansöka om bidrag för ditt projekt så innebär det massor av pappersarbete och det här är journalister och fotografer som kanske aldrig har gjort något sådant förut. Det är en helt ny färdighet du måste lära dig, säger Anton Trafimovich, exiljournalist i Warszawa, Polen.

Ansökningsprocessen kan också innebära en säkerhetsrisk.

– För det första är det få journalister som vet om att stöden finns, för det andra är vissa rädda för att ansöka. Det finns en rädsla för att den administrativa processen kring ansökan kan involvera människor från hemlandet som råkar illa ut, att man inte använder sig av säkra kanaler när man kommunicerar eller att information ska läcka, säger en journalist som vill vara anonym.

En del av journalisterna kan fortsätta att arbeta för de belarusiska medier som har flyttat sina redaktioner utomlands och för en belarusisk publik. Vissa journalister är fortsatt anställda medan andra går in i frilanslivet.

Tanya Kapitonova, som nu bor i Warszawa i Polen, kan fortsätta jobba för sin redaktion på distans men nu har hon nya arbetsuppgifter.

– I Belarus skapade jag innehåll. Nu jobbar jag som redaktör och korrekturläsare. Jag läser alla texter på vår hemsida, korrar fel och producerar en del material till webben. Jag skapar ingenting

själv så det känns lite ovant. Jag saknar det. Samtidigt är det fantastiskt att inte behöva tänka på att någon kan komma och arrestera mig bara för att jag gör mitt jobb, säger Tanya Kapitonova.

Och det är inte alla kan fortsätta arbeta som journalister i exil. Sådant som ökad konkurrens på en ny arbetsmarknad, språkbarriärer, inget eller litet kontaktnät eller att den redaktion man jobbade för har tvingats lägga ner bidrar till att det kan vara svårt att försörja sig som journalist.

Fotografer och bildjournalister är mest utsatta eftersom de – till skillnad från sina skrivande kollegor – har svårt att rapportera om hemlandet på distans. Vissa måste därför byta bana.

– Jag kan inte gå ut och fotografera, rapportera eller göra ett reportage om Belarus när jag befinner mig i Kiev, säger Vadim Zamirovski som tidigare jobbade som fotograf i Minsk.

Efter många försök att hitta jobb som bildjournalist i Ukraina dit han flyttade efter att han lämnade Belarus tvingades Vadim Zamirovski byta bana och utbildar sig nu till motion designer.

– Trots att jag har många vänner här i Kiev och att jag på alla möjliga sätt har försökt hitta jobb så fick jag till slut ge upp. Jag älskade mitt jobb som fotograf. Det är inte bara ett yrke utan en livsstil, så för mig var det svårt känslomässigt att byta bana. Men jag har en familj. Jag har ett barn som jag måste försörja, säger han.

Vadim Zamirovski är en av de belarusiska journalister som sökt en tillflyktsort i Ukraina och som på grund av kriget har tvingats flytta igen. Vadim Zamirovski bor nu i Warszawa, i Polen.

Det finns ingen statistik på hur många exiljournalister som har lämnat yrket, men klart är att det får konsekvenser då situationen i Belarus riskerar att bli underbevakad om de oberoende journalisterna blir färre.

39 %

Så många av de svarande i enkäten listade jobbsökande som en stor utmaning.

UPPEHÅLLSTILLSTÅND

”Det viktigaste är att legalt kunna vistas i ett land. Det är grunden till att kunna leva ett normalt liv.”

Vadim Zamirovski, exiljournalist i Polen.

Av de medverkande i Belarussian Association of Journalists enkät från oktober 2021 uppgav 52 procent att processen kring visum och uppehållstillstånd var den största utmaningen med att gå i exil.

– Det var lättare för mig att få uppehållstillstånd i Polen eftersom jag precis som många andra belarusier har polska rötter. Vi hade ett särskilt kort som en person med polsk påbrå kan åberopa, och det gjorde det lättare att få uppehållstillstånd, säger Ruslan Kulevich, exiljournalist i Bialystok, Polen.

Många exiljournalister som snabbt behöver lämna Belarus väljer att ta sig till länder där belarusiska medborgare inte behöver visum och kan därefter ansöka om uppehållstillstånd. Olika visumkrav gäller i olika länder. I Georgien kan man till exempel leva i ett helt år utan visum, i Litauen krävs visum från start och i Ukraina kan en belarusisk medborgare stanna i 180 dagar och måste därefter lämna landet i lika många dagar.

Vadim Zamirovski tycker att man borde underlätta för de flyktingar som kommer från Belarus och berättar om sina erfarenheter:

– Jag fick problem i Ukraina för att jag inte hade ett originalbrev från min redaktör som visade att jag som journalist ansökte om uppehållstillstånd. Eftersom min redaktör satt fängslad i Belarus kunde hon inte ge mig det utan jag hade bara en e-kopia. Migrationsverket ville inte acceptera den som underlag, säger Vadim Zamirovski och fortsätter:

– De gjorde ju inget fel juridiskt, men om man vill hjälpa belarusiska flyktingar måste man kunna bortse från sådana bagateller och förstå att situationen är unik.

Även sådant som krånglig byråkrati, språkförbistring, bristande information om hur man går tillväga och vilka rutiner som gäller kan komplicera och förlänga asylprocessen.

Flera av de intervjuade journalisterna vittnar om att asylprocessen blir ett orosmoment som tar tid och kraft vilket gör att det inte finns utrymme att hantera annat praktiskt som behöver ordnas. Det blir också en mental bromskloss i processen att rota sig i ett nytt land.

– Om du kommer till Ukraina är det på papperet rätt enkelt att få skydd där eftersom det är ett visum-fritt land, men i verkligheten är det långt mer komplicerat. Om du inte har ordnat din lagliga status så kan du knappast tänka på att jobba, säger en journalist som vill vara anonym.

52 %

Så många av de svarande i enkäten tyckte att processen kring visum och uppehållstillstånd var den största utmaningen med att gå i exil.

”Det var ingen tillfällighet att jag flyttade till Bialystok utan ett genomtänkt beslut. Den här staden påminner mig mycket om min hemstad. Det bor många belarusier här och eftersom jag har polska rötter så kan jag lite polska. Jag förstår och kan göra mig förstådd så jag klarar mig.”

Ruslan Kulevich, exiljournalist i Bialystok, Polen.

SPRÅK

Belarus har två officiella språk: belarusiska och ryska. I landet talas också polska och ukrainska. Det kan vara en anledning till att exiljournalister väljer att bosätta sig i Ukraina, där en stor del av befolkningen pratar ryska, och i Polen.

Samtidigt uppger exiljournalister att språkförbistring leder till problem i det nya landet. 54 procent av de svarande i Belarus Association of Journalists (BAJ) enkätundersökning tyckte att det är svårt

att lära sig ett nytt språk eller att arbeta upp redan befintliga språkkunskaper till en nivå som fungerar.

Begränsade språkkunskaper gör att journalisterna kan bli utestängda från arbetsmarknaden. Om de inte heller kan engelska begränsas även möjligheterna till samarbete med internationella arbetsgivare, säger Ruslan Kulevich, exiljournalist i Bialystok i Polen.

– Man måste kunna engelska. I Litauen klarar man sig på ryska. I Polen kan de som kommer från Belarus och kan belarusiska kanske klara sig på polska eftersom de är närbesläktade språk. Men längre än så kommer man inte utan språkkunskaper. Tyskland, Sverige och andra länder är helt stängda för den som inte kan engelska. Alla dörrar stängs om man inte kan kommunicera, säger han.

54 %

Så många av de svarande i enkäten tyckte att språket är en stor utmaning.

HOTBILD

"Efter att flygplanet med bloggaren Raman Pratasevich tvingades nödlända i Belarus har vi blivit mycket mer försiktiga när det gäller vår personliga säkerhet. Vi avslöjar inte vart vi bor och sånt.

Det är bara 50 kilometer från den belarusiska gränsen. Man kan lätt komma hit med en bil och haffa en person, stoppa den i bakluckan och köra ut ur landet utan att någon lägger märke till det. Så vi är försiktiga.”

Ruslan Kulevich, exiljournalist i Bialystok, Polen.

Flera av de journalister som vi har intervjuat uppger att de känner sig tryggare och friare i sin yrkesroll i exil. Vissa upplever att de nu kan publicera sina texter – även regimkritiska sådana – utan rädsla för repressalier.

”Under hela mitt yrkesliv har jag skrivit precis det jag vill så jag försöker att inte censurera mig själv. Om jag är kritisk så uttrycker jag det. Så är det bara. Här i Warszawa tänker jag inte, som vissa andra, att jag borde vara rädd. Om jag satt här och var rädd, vad skulle människorna i Belarus göra då? Det är huvudregeln i mitt jobb, att kalla saker och ting vid dess rätta namn.”

Journalisten Zmicer Mickiewicz, vid Belsat TV, ute på fältet.

Andra är mer försiktiga med vad de skriver.

– Jag publicerar artiklar utan mitt namn och det gör de flesta journalister som jobbar för oberoende medier. På så vis känner jag mig trygg, samtidigt måste vi tänka oss noga för kring vad vi skriver

eftersom våra kollegor sitter fängslade. Om polisen inte kan hämnas på oss kan de ta ut sin hämnd på våra kollegor istället, säger Natallia Lubneuskaja, exiljournalist i Litauen.

Det förekommer att journalisters familjemedlemmar i Belarus får besök av säkerhetspolisen, hotas eller tvingas utstå husrannsakingar. Oron för att familjen i Belarus kan råka illa ut kan leda till självcensur, berättar Anton Trafimovich, som nu befinner sig i Warszawa, Polen.

– Jag har inte oroat mig förrän nyligen då jag hörde om en kille som var anarkist i Belarus och som sedan flyttade till Polen. För en tid sedan greps hans mamma i Belarus för att hon, enligt de som grep henne, hade uppfostrat en dålig son och vi journalister tänkte genast: “Hjälp, vi har våra familjer kvar i Belarus. Ska vi nu börja tänka på vad vi skriver och säger?”, säger Anton Trafimovich.

Och att gå i exil är långt ifrån en garant för trygghet. Den 2 augusti 2021 hittades en exilbelarusier hängd i en park i Kiev i Ukraina. Mannen, som ledde en organisation som tar emot landsflyktiga belarusiska medborgare, misstänks ha blivit mördad och att någon ska ha iscensatt hans självmord.

– Teoretiskt sett vet vi att det vimlar av belarusiska agenter som övervakar oss journalister och andra i exil. Teoretiskt sett vet vi att allt är möjligt med tanke på att gränsen mellan Belarus och Ukraina inte är lika säker som mellan Ukraina och EU, säger Vadim Zamirovski.

Något som inträffade under arbetet med den här rapporten och som har förändrat säkerhetsläget i Europa är Rysslands pågående invasion av Ukraina. Den 24 februari 2022 genomför president Vladimir Putin en fullskalig invasion av grannlandet – ett land där många belarusiska journalister sökt skydd. Vi får löpande rapporter från de städer som beskjuts med raketeld, om dödstal som stiger och om de människor som flyr sina hem. Oron och rädslan bland de belarusiska journalister som befinner sig i landet är stor. Tre av de som har intervjuats för rapporten har flytt till Litauen och Polen.

– De belarusiska journalisterna delar samma höga säkerhetsrisk som sina ukrainska kollegor. Vissa journalister har flytt till västra Ukraina, andra har lämnat landet. Det är en mycket dramatisk situation, säger en journalist som vill vara anonym.

Sedan repressionen i Belarus stegrades i augusti 2020 har säkerhetstänket inom den belarusiska journalistkåren blivit större, både hos enskilda journalister och bland de oberoende nyhetsredaktioner som har överlevt.

Framför allt satsar redaktionerna på att utbilda sina journalister i digital säkerhet, berättar exiljournalisten Aliaksandra Dynko som först levde i exil i Ukraina men som nu har flytt till Vilnius, Litauen.

– När Internet var blockerat i Belarus i tre dagar lärde sig alla hur man använder VPN. Men nu måste vi förklara för folk hur man använder andra digitala verktyg för att de ska kunna behålla och få tillgång till information och för att skydda sig själva. Det var inte mediernas ansvar tidigare men nu tror jag att vi måste göra det som ett sätt att behålla tilliten som är så viktig i relationen mellan media och vår publik.

SPLITTRADE FAMILJER

”Belarus är inte längre en berättelse om en plats utan en berättelse om människor. Belarus finns numera överallt för att vi belarusier befinner oss överallt.”

Maria Gritz, exiljournalist i Polen.

Livet i exil kan innebära att familjer splittras, antingen på kort eller lång sikt, vilket flera av de intervjuade journalisterna lyfter som ett problem. Det finns inte alltid ekonomi för att hela familjen ska kunna flytta med exiljournalisten.

Om exiljournalisten dessutom är den som har huvudansvar för familjens försörjning uppstår också ekonomiska bekymmer när hen flyttar eftersom journalisten till en början oftast inte har någon eller liten inkomst.

Enligt den enkätundersökning som Belarusian Association of Journalists har gjort uppgav 18 procent av de svarande att hitta sätt till familjeåterförening var en stor utmaning. Att familjen är kvar i Belarus innebär en risk för att de utsätts för hot, utpressning och repressalier, vilket kan leda till självcensur hos exiljournalisten.

– Min man var väldigt orolig när jag och min dotter lämnade Belarus. Han visste inte vart vi var och under resan kunde jag inte höra av mig till honom för man ska inte kontakta sin familj när man lämnar landet eftersom de kan bli gripna. De kan använda sig av din familj för att utpressa dig till att återvända, säger Maria Gritz.

18 %

Så många av de svarande i enkäten uppgav att hitta sätt till familjeåterförening var en stor utmaning.

”Det största problemet är att bli frångått ett dagligt sammanhang. Att inte kunna interagera och träffa de människor som bor i ditt eget land, att inte kunna insupa atmosfären, vad som pågår, vad folk pratar om. Det skapar någon sorts konstgjord situation där man är alienerad från verkligheten. Det är jättesvårt att jobba utanför ett sammanhang.”

Journalisten Iryna Arakhovskaya lever i exil i Warszawa, Polen.

SAMMANHANG

Flera av de intervjuade journalisterna berättar att det känns som att de har berövats ett sammanhang. Vissa känner sig i isolerade, särskilt de som har lämnat Belarus på egen hand och inte har sin familj eller en redaktion i ryggen. De upplever att det kan vara svårt att hitta ett socialt sammanhang. 36 procent av de tillfrågade i Belarusian Association of Journalists (BAJ) undersökning ser det som en stor utmaning.

En av dem är journalisten Anton Trafimovich som bor och jobbar som frilansjournalist i Polens huvudstad Warszawa.

– Det jag saknar är den stämning som fanns på nyhetsredaktionerna i Belarus. Eftersom många redaktioner inte existerar längre kommer journalister hit på egen hand och även om det finns ett nätverk av journalister här så är du ändå själv på något vis. Det saknas en professionell community, och därmed ett stöd, säger han.

I flera av de länder dit många belarusiska journalister flyttar, som Polen och Litauen, finns en stor andel invandrade belarusier men trots det kan det vara svårt att hitta ett sammanhang med andra journalister, särskilt om man jobbar som frilansjournalist.

Enligt exiljournalisten Hanna Liubakova, som bor i Vilnius, Litauen, är ett sådant sammanhang A och O för att finna sig tillrätta på en ny plats men också för att upprätta samarbeten.

– Det vore bra om det fanns några slags nav för oss journalister där vi kunde arbeta, utbyta information och skapa något tillsammans. Det skulle kunna leda till samarbeten and göra oss starkare. Även om våra redaktioner har förstörts kan vi fortfarande göra något tillsammans, skapa nya projekt, säger Hanna Liubakova.

36 %

Så många av de svarande i enkäten ser bristen på ett journalistiskt sammanhang som en stor utmaning.

”Jag tror att alla belarusier, speciellt journalister, fortfarande upplever trauman. Det är svårt att ställa om även om du har flyttat utomlands. De flesta av oss drömmer fortfarande om protesterna, om misshandel, om polisen ... Vi befinner oss mitt i den här kampen. Det är det som gör det så svårt.”

Anton Trafimovich på sitt hemmakontor i Warszawa, Polen.

TRAUMA OCH SKULD

Många exiljournalister bär på fysiska och psykiska trauman, både till följd av att ha jobbat som journalister i Belarus med allt vad det kan innebära i form av misshandel, hot och gripanden, och till följd av flykten från hemlandet.

Många gånger måste journalisterna lämna landet i all hast på grund av en ökad hotbild, rädsla för repressalier eller för att de riskerar att åtalas – bara för att de har gjort sitt jobb.

– Det svåraste är när journalisterna måste lämna Belarus väldigt snabbt. Bara lämna allt bakom sig, med en liten väska och inte veta vart de ska ta vägen. De här människorna är de som är mest sårbara nu. De bränner ut sig. Så behovet av psykologisk hjälp är förmodligen det viktigaste för alla just nu. De behöver hjälp och stöd, och stödet ska vara kontinuerligt, inte bara något de får då och då, eftersom krisen fortfarande pågår, säger en journalist som vill vara anonym.

En annan aspekt av flykten och flytten är att många journalister har svårt att acceptera att de har tvingats till exil, berättar Anton Trafimovich.

– Jag tror att det finns ett stort psykologiskt hinder i det här med omlokalisering eftersom det kan vara svårt att inse att du själv är en flykting. Jag har till exempel en vän som är bildjournalist och som kom till Warszawa för några månader sedan. Hon kan knappt jobba eller göra någonting för det enda hon tänker på är att hon vill tillbaka till Belarus. Hon är väldigt frustrerad och gillar inte sin status som flykting, medan jag och min fru har haft en helt annan strategi. Vi flyttade till Polen, utan att sätta upp några deadline eller milstolpar, och bor här tills vi får en tydlig signal om att det är säkert att återvända, säger han.

Andra vill inte gärna se det som att de har gått i exil utan betraktar flytten som temporär.

– Jag bodde på ett hotell i flera månader för att jag inte ville leta efter en lägenhet. Jag ville liksom inte börja leva någon annanstans. Mitt hem är i Belarus. Det är mitt land. Att inse att du inte kan återvända, att du inte kan träffa din mamma eller se skogen från ditt fönster ... Det är väldigt smärtsamt, säger exiljournalisten Hanna Liubakova som lever i Vilnius i Litauen.

38 %

Så många av de svarande i enkäten tyckte att det är svårt att hitta möjligheter till medicinsk vård.

21 procent tycker att det är en utmaning att hitta psykologisk hjälp.

Flera journalister beskriver också att de känner maktlöshet inför utvecklingen i Belarus och skuld över att ha lämnat landet och kollegorna, vilket tär på dem. Exiljournalisten Tanya Kapitonova beskriver det som att hon under lång tid straffade sig själv för att hon hade flytt.

– I flera månader frågade jag mig varje dag: Varför lämnade jag landet? Vad det på grund av paranoia eller intuition? Det var det svåraste för mig. Men till slut förstod jag att ingenting skulle bli bättre av att jag höll på så, varken för mig själv eller för mitt jobb.

Tanya Kapitonova upplever att hon, genom att fly, har lämnat sina kollegor i sticket och att rädslan för repressalier gör att hon inte, trots att hon befinner sig i Polen, vågar vara så kritisk som hon skulle vilja.

– Jag försöker att inte vara den här hjälten som står längst fram i ledet, avslöjar sanningen och är redo att gå igenom vad som helst för jag kan inte det. Jag befinner mig i en situation där jag att min röst är stulen igen. Jag skulle vilja säga något men jag är inte redo. Den här konstanta känslan av att jag kan göra mer men inte klarar det, den känslan förgör mig, säger Tanya Kapitonova.

Det står klart att det journalisterna är med om sätter spår, både fysiskt och psykiskt och de eftersöker medicinsk och psykologisk hjälp i exillandet för att kunna gå vidare.

Samtidigt uppgav 38 procent av de svarande i Belarusian Association of Journalists (BAJ) enkätundersökning att de tycker att det är svårt att hitta möjligheter till medicinsk vård och rehabilitering och 21 procent tycker att det är en utmaning att hitta psykologisk hjälp.

Något annat de lyfter som viktigt är att möjligheten att få en paus från den i många fall ansvarstunga vardagen i exillandet och hämta kraft för att orka fortsätta jobba. Den här typen av retreats för både exiljournalister och de som befinner sig i Belarus är något som Belarusian Association of Journalists har arrangerat.

– Vi bildjournalister hade en väldigt fin upplevelse på ett residens för fotografer nära Östersjön i Polen. I två veckor jobbade vi med våra fotoarkiv och skapade nya projekt. Jag kommer ihåg att det verkligen gav oss kraft, att andas ny luft och se havet, och att det var väldigt inspirerande, säger Tanya Kapitonova.

”Vi har inte tillgång till fältet. Vi kan inte se vad som händer med våra egna ögon, vilket var själva essensen av mitt jobb när jag jobbade i Belarus. Det var en princip att vara ute på fältet och prata med människor personligen och bara skriva om sådant som jag själv upplevde. Nu är det omöjligt.”

Aliaksandra Dynko levde först i exil i Kiev, Ukraina men har tvingats fly ännu en gång.

JOURNALISTIK I EXIL – ANONYMITET, TILLIT OCH FEJKADE NYHETER

President Aleksandr Lukasjenkos systematiska nedslag mot den oberoende journalistkåren i Belarus har skapat ett nytt, mer eller mindre genomdigitaliserat medielandskap och nya förutsättningar för oberoende journalister att rapportera om sitt hemland – både inne i landet och i exil.

Detta påverkar också den journalistiska produkten: fler anonyma källor, större svårigheter att verifiera information, självcensur och mindre journalistisk transparens på grund av ett ökat behov av källskydd är några av förändringarna exiljournalisterna lyfter. Ett förändrat medielandskap kräver nya strategier, berättar exiljournalisten Zmicier Mickiewicz som lever i Warszawa, Polen.

– Just nu är det främsta verktyget för demokrati den krypterade appen Telegram som gör det möjligt att inte bara sprida men också skicka och ta del av information anonymt utan att lämna spår. Det här gör det väldigt enkelt för folk att skicka data. Du kan ta en bild, skicka den och Telegram dödar all metadata. Även om polisen tar din telefon är det omöjligt att ta reda på vem som skickade bilden. Det är så det funkar nu.

Många av exiljournalisterna fortsätter att arbeta för belarusisk media och för en belarusisk publik. Det handlar då om medier som har haft möjlighet och ekonomi till att flytta sina redaktioner utomlands. Men förutsättningarna för att rapportera om Belarus på distans är helt andra.

Den största förändringen är naturligtvis att exiljournalisterna inte kan följa det som händer på plats i Belarus. Det gör dem beroende av sina kollegor som fortfarande befinner sig i landet och av publiken som uppmanas att skicka bilder, videos och uppdateringar om vad som händer via krypterade appar. På så vis har en typ av medborgarjournalistik tagit form i Belarus, säger Zmicier Mickiewicz.

– De främsta journalisterna befinner sig fortfarande i landet. Alla som har en smartphone med en kamera är journalister så det är omöjligt att dölja något.

Men att leverera information till oberoende medier är långt ifrån riskfritt. Som prenumerant på en Telegram-kanal kopplad till ett av myndigheterna extremist-stämplat medium kan du dömas till fängelse i upp till sju år. Och ju hårdare trycket är från myndigheterna desto mer har journalister och privatpersoner behövt lära sig om cybersäkerhet.

Trots riskerna fortsätter publiken att lämna information och stötta oberoende medier, berättar Aliaksandra Dynko, exiljournalist i Vilnius, Litauen.

– För några veckor sedan blev vår Telegram-kanal hackad av säkerhetspolisen i Belarus. Det var en våldsam hackning för en av administratörerna för kanalen arresterades och säkerhetspolisen fick kontroll över kontot i tio minuter. De skickade ut ett tillkännagivande till publiken att de vet vilka som prenumererar på kanalen är och att alla ska straffas. När vi sedan fick kontroll över kontot igen hade vi förlorat mindre än fem procent av vår publik, berättar hon.

Det ser Aliaksandra Dynko som ett kvitto på att folket i Belarus har större tillit till oberoende medier nu än någonsin tidigare.

– Det betyder mycket för mig för jag förstår att trots repressionen och risken för att bli gripen så fortsätter folk att prenumerera på extremist-stämplade medier. Det innebär att vårt arbete betyder mycket för vår publik och att vi måste fortsätta.

Generellt sett är det inte lika riskfyllt för exilbelarusier att uttala sig i oberoende media som för de som befinner sig i landet varför journalisterna ofta intervjuar belarusiska experter, kommentatorer och oppositionella som befinner sig utomlands, berättar Anton Trafimovich.

– Det finns en kategori människor som inte är rädda för att ge kommentarer. Det är till exempel släktingar till politiska fångar som redan är i strålkastarljuset och som upplever att de inte har något att förlora. Det finns också en några experter i Belarus som också kan tänka sig att ställa upp, men jag vet inte. Jag tror att det bara är en tidsfråga innan de blir gripna.

Men rädslan för repressalier får konsekvenser. Aliaksandra Dynko beskriver det som att journalistiken har gått in i “en anonym era”.

– Det här är på många sätt en anonym era för oss eftersom folk i Belarus är rädda för att bli gripna när de kommunicerar med extremist-medier. Även experter är rädda för att prata med oss då belarusiska myndigheter ser dem som arbetar med analys som ett särskilt hot. Det är också en anonym era på så vis att journalister – av olika skäl – känner rädsla, bland annat för att våra familjer i Belarus ska åtalas, säger hon.

Eftersom journalisternas familjer i många fall är kvar i Belarus finns en indirekt hotbild trots att journalisten befinner sig i säkerhet i ett annat land, vilket kan leda till självcensur. Journalisten kanske hellre väljer bort ämnen som kan provocera belarusiska myndigheter eller publicerar artiklar anonymt än riskerar att utsätta familjen för potentiell fara. Det påverkar också den journalistiska produkten.

– All kritik kan bli betraktad som extremism. Till och med en liten chatt kan bli betraktad som en extremistgrupp. Det skapar stora problem för de journalister som vill göra sin röst hörd och lyfta vissa sociala eller politiska problem eller rapportera om politiska händelser, säger en journalist som vill vara anonym.

I en tid då exiljournalisterna är beroende av andrahandsinformation ställs källkritiken på prov – nu mer än någonsin tidigare. Och det finns de som utnyttjar den sårbarheten för sina egna syften, berättar Aliaksandra Dynko.

– Det finns fall där belarusisk säkerhetspolis men även andra entusiaster har producerat massor av fejkade nyheter för att få oberoende medier att rapportera om det. Vi måste lägga mycket resurser på att ta reda på om informationen vi får är sann eller inte.

Detta ställer högre krav på redaktionerna i form av tid, kunskap och resurser.

– Vi genomgår många utbildningar när det kommer till faktakontroll och använder oss av många olika verktyg. Vi faktakollar våra videos och foton via metadata och undersöker om de är riktiga eller inte. Alla nyheter vi hittar via sociala medier och nätverk faktakollar vi också. Vi kan konfirmera information mot en annan källa. Det tar mycket längre tid men vi måste göra det för att bibehålla den tillit vi har från publiken, säger Aliaksandra Dynko.

Även om journalisterna hittar sätt att fortsätta rapportera om sitt hemland är det vissa historier och ämnen som riskerar att hamna i medieskugga, berättar Natallia Lubneuskaja.

– Vi har vår publik i Belarus som kan berätta för oss vad som händer och det är en stor hjälp för oss utomlands. På grund av covid gjorde vi redan innan många intervjuer digitalt eftersom att det inte var säkert att träffas fysiskt, så det är inte ett problem nu. Nästan alla har Zoom och Telegram och vi har lärt oss att skriva artiklar utan att träffas. Men problemet är att vi inte kan skriva om vissa ämnen just för att vi inte är på plats. Det är svårt, speciellt om det är något väldigt lokalt, i en stad där vi inte har lika stor publik. Då kan vi inte rapportera om vissa ämnen eftersom vi inte kan veta om det är objektivt och sant, säger Natallia Lubneuskaja och fortsätter:

– Nu när människor är rädda för att prata med oberoende medier så har vi också färre historier om människor. Inte om politik, men om livet och liknande. Folk är rädda för att uppmärksamheten skulle vara dålig för dem.

Trots detta fortsätter journalisterna att arbeta för att rösterna inifrån Belarus inte ska tystna. Det är vår uppgift att se till att de har alla de förutsättningar de behöver för att göra sitt jobb.

13

Så många medier extremistklassades i Belarus under 2021.

RÄTTEN TILL INFORMATION

”Situationen visar att vi journalister kan och kommer fortsätta jobba. Ni kan fångsla oss, ni kan blockera alla våra sajter. Vi kommer skapa nya. Vi kommer flytta och fortsätta arbeta. Vi är som fågel Fenix, vi föds på nytt.”

Hanna Liubakova, exiljournalist i Vilnius, Litauen.

Innan det riggade presidentvalet i augusti 2020 fanns, enligt Belarusian Association of Journalists, cirka 4 000 journalister och yrkesverksamma inom media i Belarus som har en befolkning på drygt 9,4 miljoner. Ungefär 2 000 av dem arbetade för statskontrollerade medier. Detta går att jämföra med Sverige som 2019 hade drygt 10 300 journalister på en befolkning på drygt 10,4 miljoner.

Drygt 2 000 oberoende journalister på 9,4 miljoner människor. Belarus oberoende journalistkår har ett stort ansvar i att förse Belarus befolkning med opartisk, oberoende information – vilket är en mänsklig rättighet.

Sedan repressionen eskalerade sommaren 2020 har minst 300 av dessa 2 000 oberoende journalister lämnat Belarus. De har lämnat sitt hemland, sina kollegor och familjer på grund av hot, censur, godtyckliga gripanden, tortyr, utomrättsliga åtal och våld.

Detta är en mycket farlig utveckling.

Att arbeta som oberoende journalist i Belarus i dag är nästintill omöjligt. Det finns de som mot alla odds fortsätter att kämpa för det fria ordet – med risk för sitt och sina familjers liv. Men ju hårdare Lukasjenkos snara dras åt om den lokala journalistkåren desto viktigare är det att vi säkerställer att journalisterna som arbetar utanför landets gränser kan fortsätta göra sitt jobb.

Belarus journalister står inför stora utmaningar, även i exil. Sedan kriget i Ukraina bröt ut, efter att arbetet med den här rapporten påbörjades, har Aliaksandra Dynko, Maria Gritz och Vadim Zamirovski som intervjuats för den här rapporten tvingats fly ännu en gång. Återigen behöver de starta om på nytt. Det handlar dels om praktiska göromål som att ordna bostad, uppehållstillstånd och skola till barnen. Att bygga upp sitt liv igen, från noll. Det handlar också om att bearbeta eventuella psykologiska trauman från flykten och fysiska trauman som uppkommit i samband med sådant som misshandel, tortyr och godtyckliga gripanden. Men framför allt handlar det om att klara av sin försörjning.

Långt ifrån alla journalister som lämnar Belarus kan fortsätta jobba som journalister. Vissa går över till att arbeta som kombinatörer, det vill säga kombinera sin journalistiska verksamhet med andra typer av uppdrag. Andra tvingas skola om sig och byta bana. Även detta är en farlig utveckling.

Om belarusiska journalister lämnar yrket förlorar vi inte bara duktiga kollegor, vi förlorar också möjligheten till insyn. Tystade journalister och medier sätter inte bara allas rätt till en fri och oberoende nyhetsförmedling ur spel, utan också demokratin. När strålkastarljuset faller på den som missbrukar sin makt så ökar trycket och vi kan ställa krav.

Att makthavare slår ner på den oberoende journalistiken i syfte att strypa den är dessvärre ingenting nytt. Det är en effektiv strategi för att ta kontroll och tysta både folket och oppositionen. Mycket lite tyder på att president Aleksandr Lukasjenkos järngrepp om Belarus kommer släppa. Snarare tvärtom. Låt oss därför göra allt vi kan för att Belarus journalister ska kunna fortsätta göra sitt jobb. Bara så ökar vi trycket på regimen, bara så kan vi ställa krav.

I

Belarus är kampen för frihet väldigt konkret. Den gestaltar sig i de massiva protester som sköljde över landet under sommaren 2020. Den gestaltar sig i alla de krypterade Telegram-meddelanden med information, filmer och bilder som det belarusiska folket skickar till de oberoende medierna. Den gestaltar sig i journalistkårens fortsatta arbete för att berätta för oss om situationen i landet på alla sätt som står till buds, och från olika delar av världen.

I artikel 19 i FN:s allmänna förklaring om de mänskliga rättigheterna kan man läsa:

”Var och en har rätt till åsiktsfrihet och yttrandefrihet. Denna rätt innefattar frihet att utan ingripande hysa åsikter samt söka, ta emot och sprida information och idéer med hjälp av alla uttrycksmedel och oberoende av gränser.”

–Yttrandefrihet är en mänsklig rättighet. Det är också rätten till information. Därför måste vi se till att den oberoende journalistkåren kan fortsätta att rapportera om Belarus – både i landet och i exil. Belarus journalister får aldrig tystna, säger

Siri Hill, frilansjournalist och styrelseledamot Reportrar utan gränser Sverige.

EFTERORD

2021 The Year of The Defeat of the Media, forced relocation and Rising of Journalism from the Ashes

Last year the independent media in Belarus faced unprecedented repression. As a result of hundreds of searches and dozens of criminal cases the majority of independent media outlets were smashed and closed, over three dozens of our colleagues were forced into captivity and around 300 journalists had to leave Belarus.

Leading independent publications in the country have been declared extremist. This means that one can get a prison sentence simply for cooperation with the media and even for sharing a link with friends and family. The past year is best illustrated by the door to Radio Libertys office in Minsk that was blown up by security forces during a search on the 16th of July 2021. Three of the paper's staff are now in captivity and 23 other journalists too.

But even after such a devastating campaign independent media have found the strength to resume their work. Hundreds of journalists, fleeing criminal prosecution, have gone abroad to restart their

media outlets. Without the arrested editors. In difficult conditions and without access to the scene. With destroyed financial models and with physically and psychologically damaged reporters.

But Belarusian journalism lives on. Today it is made from Minsk, Warsaw, Vilnius, Tbilisi and many other cities and countries. People who have lost their home and have to rebuild their lives. Yet they make heroic efforts to create truthful journalism of high quality and bring it to their audience, despite bans and blockades.

We continue to believe that all this is not in vain and that one day we will be able to return to our homes. Unlike the security forces journalists do not use guns, handcuffs, stun guns or rubber truncheons. Our main strength is truth and solidarity.

With deep respect and gratitude,

Barys Haretski, BAJ Deputy Chairman.

REPORTRAR UTAN GRÄNSER SVERIGES REKOMMENDATIONER

TILL MYNDIGHETER:

- **Uppehållstillstånd**

Bistå journalisterna i processen kring att ansöka om visum och uppehållstillstånd i exillandet och låt asylprocessen genomsyras av snabbhet.

- **Psykologiskt stöd**

Erbjud psykologisk och medicinsk hjälp.

TILL ORGANISATIONER:

- **Juridisk hjälp**

Erbjud juridisk hjälp till journalister som drabbats av åtal, böter och pågående rättsprocesser i hemlandet.

- **Ekonomisk hjälp**

Bistå journalisterna ekonomiskt och kompensera för sådant som utebliven inkomst, ökade kostnader i samband med flykten och beslagtagna utrustning. Stötta även de belarusiska redaktioner som har flyttat sin verksamhet utomlands.

JOURNALISTERNAS ÖNSKEMÅL:

- **Stötta BAJ**

Bistå Belarusian Association of Journalists, som upplösts av belarusiska myndigheter och vars medlemmar nu är spridda över världen, att fortsätta sitt arbete för oberoende journalister i landet och i exil.

- **Politiska påtryckningar**

Ta varje tillfälle i akt att uppmana den belarusiska regimen att upphöra med att trakassera och fängsla journalister. Alla politiska fångar ska frigges och pressfriheten i Belarus ska återupprättas.

- **Glöm inte Belarus!**

Glöm aldrig de journalister som sitter fängslade eller som står inför långa fängelsestraff i

Belarus. Berätta om dem, skriv brev till dem och säg deras namn på internationella möten, inom fackföreningsrörelsen och på nyhetsredaktionerna.

PERSONER SOM INTERVJUADES FÖR DEN HÄR RAPPORTEN:

Iryna Arakhovskaya, frilansjournalist.

Aliaksandra Dynko, journalist och redaktör.

Maria Gritz, reporter vid Belsat News.

Tanya Kapitonova, fotograf och journalist.

Ruslan Kulevich, journalist.

Hanna Liubakova, journalist och expert vid Atlantic Council.

Natallia Lubneuskaja, reporter vid tidningen Nasha Niva.

Zmiciar Mickiewicz, reporter vid Belsat TV.

Anton Trafimovich, frilansjournalist.

Alexander Yaroshevich, undersökande journalist vid Belsat TV.

Vadim Zamirovski, bildjournalist.

Anonym journalist.

Bilderna i rapporten har tagits av fotograferna **Violetta Savchits** och **Tanya Kapitonova**.

KÄLLOR:

- [Persecution of journalists and massmedia in Belarus](#), **Reportrar utan gränser och Världsorganisationen mot tortyr**
- [Belarusian journalists report being tortured in prison](#), **Reportrar utan gränser**
- [Three videos about the press freedom situation in Belarus](#), **Reportrar utan gränser**
- [Two year jail terms signal bid to crush all independent journalism in Belarus](#), **Reportrar utan gränser**
- [Belarusian journalists forced exile speak out](#), **Reportrar utan gränser**
- [Belarus: "We cannot give up our struggle for the freedom of the press"](#), **Reportrar utan gränser**
- [Figures for three months crackdown press freedom in Belarus](#), **Reportrar utan gränser**
- [RSF unblocks three Belarusian websites censored during protests](#), **Reportrar utan gränser**
- [Many journalists arrested and foreign media stripped of accreditation](#), **Reportrar utan gränser**
- [Oppressive climate for reporters in run-up to Belarus election](#), **Reportrar utan gränser**
- [Belarus poll – A dark day for press freedom](#), **Reportrar utan gränser**
- [RSF accuses Lukashenko hijacking terrorist intent](#), **Reportrar utan gränser**
- [Belarus: Pressfrihetsindex](#), **Reportrar utan gränser**
- [Six months after Raman Pratasevic's arrest "extremism" charge increasingly used against Belarusian media](#), **Reportrar utan gränser**
- [Belarus: "We cannot give up our struggle for the freedom of the press"](#), **Reportrar utan gränser**
- [RSF denounces coordinated raids on media outlets in Belarus](#), **Reportrar utan gränser**

- Belarus: Journalistic work must not be criminalized, **Reportrar utan gränser**
- Comprehensive journalist survey, **Belarusian Association of Journalists (BAJ)**
- baj.by, **Belarusian Association of Journalists (BAJ)**

Denna rapport är möjlig genom stöd från Sätilla Foundation